

Бадер Світлана Олександрівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м.Старобільськ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано змістовний аспект технології соціально-педагогічного супроводу соціалізації молодшого школяра. Визначено сутність понять «соціалізація», «соціально-педагогічний супровід соціалізації». Охарактеризовано провідні принципи, умови, етапи технології соціально-педагогічного супроводу соціалізації молодшого школяра. Доведено, що означена технологія сприяє формуванню соціальної компетентності дитини молодшого шкільного віку.

Ключові слова: соціальний супровід, соціально-педагогічний супровід, соціалізація, молодші школярі, соціальна компетентність.

Вступ. В умовах сучасних реалій як ніколи гостро постає проблема успішної соціалізації підростаючого покоління, адже вплив агресивного середовища, засобів масової інформації та мережі Інтернет не завжди позитивно впливають на означений процес. Особливою актуальності проблема успішної соціалізації набуває на етапі молодшого шкільного віку, коли відбуваються значні психологічні зрушення на фоні вікових змін, переорієнтація провідного виду діяльності з ігрової на навчальну, поступово змінюється режим дня дитини тощо. Це зумовлює необхідність упровадження педагогічно виваженої підтримки дитини молодшого шкільного віку всіма суб'єктами освітнього процесу, зокрема, вчителями, адміністрацією школи, психологами та соціальними педагогами, медиками та батьками. Такий комплексний підхід до розвитку особистості молодшого школяра, його успішної адаптації та соціалізації дає можливість реалізувати соціально-педагогічний супровід як специфічна технологія роботи з дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціалізації молодших школярів є предметом спеціального дослідження низки вчених, зокрема: Ю.Богінської, С.Курінної, О.Савченко тощо. У свою чергу, сутність та зміст соціально-педагогічного супроводу та алгоритм його впровадження розкрито в роботах А.Архіпової, А.Капської, І.Рогальської, М.Рожкова, С.Харченка тощо.

Отже, **метою статті** є розкриття змістовного аспекту технології соціально-педагогічного супроводу соціалізації молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Категорія «соціалізація» є однією з найбільш досліджуваних у сучасній науці та з точки зору суб'єкт-суб'єктного підходу трактується як:

- процес становлення особистості, що відбувається в площині діяльності, спілкування та самосвідомості (Г. Андреева, А. Петровський);
- процес і результат засвоєння та подальшого активного відтворення індивідом соціокультурного досвіду (знань, норм, цінностей, традицій); включення індивіда в систему суспільних відносин та формування соціальних якостей (Ч. Кулі, Дж. Мід, Н. Смелзер);
- процес, що передбачає не лише пасивне засвоєння соціокультурного досвіду, а визнає суб'єктність

особистості в процесі власного становлення (Г. Андреева, Н. Голованова, А. Капська, М. Лукашевич, А. Маслоу, А. Мудрик, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко та ін.).

Тобто соціалізація відбувається в процесі спільної взаємодії, діяльності та спілкування в певному соціокультурному середовищі. Її результатом є особистісні смисли, що визначають ставлення індивіда до всесвіту, соціальна позиція, самосвідомість, ціннісно-смісловне ядро світобачення та інші компоненти індивідуальної свідомості, зміст яких указує на те, що саме особистість бере із соціального досвіду, як це трансформує та яке значення цьому надає.

У зв'язку з тим, що соціалізація – це процес, детермінований конкретними соціально-історичними умовами, його не можна вважати завершеним на якомусь етапі життєдіяльності людини. Соціалізація – це не тільки формування зрілості особистісних рис, але і розвиток, і модифікація зрілих форм соціальності особистості в ході включення її в систему наявних зв'язків і залежностей.

З іншого боку, категорія «соціально-педагогічний супровід» досліджується низкою вчених (А. Архіпова, І. Рогальська, М. Рожков та ін.) та неоднозначно трактується у сучасному науковому колі.

Перш за все, звернемось до законодавчої бази, де соціальний супровід визначається як вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [1]. Як бачимо, соціальний супровід тлумачиться з точки зору соціальної роботи та розглядається в контексті комплексної соціальної допомоги (матеріальної, психологічної, соціальної тощо), де задіяні спеціальні фахівці на рівні держави.

І. Зверева визначає соціальний супровід як вид соціальної діяльності, що передбачає впродовж певного (іноді досить тривалого) терміну надання суб'єкту комплексу правових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних, інформаційних послуг соціальним працівником, а також, у разі потреби, залучення інших фахівців (психологів, педагогів, юристів, медичних працівників та ін.) з різних установ та організацій для подолання життєвих труднощів особистості.

У свою чергу, педагогічний супровід (підтримка, допомога) необхідний дитині для успішної соціальної адаптації та вибору оптимальних рішень в різних ситуаціях повсякденного життя, пов'язаних з особистісним самовизначенням. На думку А.Архіпової, С.Бондаревської провідною метою педагогічного супроводу є організація взаємопов'язаної діяльності фахівців (педагогів, соціальних педагогів, психологів, фахівців соціальної сфери та інших спеціалістів) на основі інтеграції виховного потенціалу освітніх установ і соціального середовища [2; 3].

На думку В.Слободчикова та І.Фрумкіна педагогічний супровід виступає як допомога дитині в її особистісному зростанні; це установка на розуміння дитини, на відкрите спілкування з нею.

У свою чергу А. Мудрик зазначає, що педагогічний супровід – це особлива сфера діяльності педагога, яка спрямована на залучення дитини до соціально-культурних і моральних цінностей та на які він спирається в процесі самореалізації та саморозвитку.

Отже, педагогічний супровід розглядається як певна сфера діяльності педагога, орієнтована на взаємодію з дитиною в процесі надання їй підтримки в становленні особистісного зростання, соціальної адаптації тощо.

Проаналізувавши сутність соціального та педагогічного супроводу, визначимо категорію соціально-педагогічного супроводу. Так ґрунтовний аналіз довідкової та психолого-педагогічної літератури дозволяють трактувати означену дефініцію як:

- вид соціально-педагогічної діяльності, метою якої є допомога чи підтримка тих категорій населення, які опинились у складних життєвих обставинах (А.Мудрик, Л.Пономаренко);
- комплекс превентивних, просвітницьких, діагностичних та корекційних заходів, спрямованих на проектування і реалізацію умов роботи соціального педагога для успішної соціалізації дітей і підлітків у родині та в умовах школи (В.Гуров, Н.Шинкаренко);
- метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. Провідною метою педагогічного супроводу є організація взаємозалежної діяльності фахівців на основі інтеграції виховного потенціалу навчально-виховних установ і соціального середовища (З.Богомедова, В.Летунов).

Як бачимо, соціально-педагогічний супровід націлений на вирішення життєвих труднощів суб'єкта, має свою структуру, послідовність (алгоритм реалізації), арсенал форм, методів та засобів діяльності. Отже, можемо констатувати, що соціально-педагогічний супровід являє собою різновид соціально-педагогічної технології, що спрямована на подолання життєвих труднощів особистості у певний проміжок часу із залученням різних фахівців.

Розкриємо сутність та зміст соціально-педагогічного супроводу соціалізації дитини в контексті досліджень різних науковців. Так, цікавою є думка А. Архіпової, яка трактує соціально-педагогічний супровід апріорі як низу заходів, кінцевою метою яких є успішна соціалізація особистості. Автор подає таке визначення поняття «соціально-педагогічний супровід – це комплекс превентивних, просвітницьких,

діагностичних, корекційних заходів, спрямованих на проектування та реалізацію умов щодо успішної соціалізації того, кого супроводжують» [2, с.23]. Зазначаємо, що А. Архіпова розглядає соціально-педагогічний супровід як елемент педагогічної підтримки, її складову, зазначаючи, що підтримка має місце у кризових ситуаціях життя особистості, у той час як супроводу дитина потребує у більш стабільні періоди життя для підтримки належного рівня соціалізованості [2, с.25].

На думку І.Рогальської, яка досліджує проблему соціалізації дитини дошкільного віку, супровід соціалізації особистості передбачає «необхідність сформованого у педагогів цілісного уявлення про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації, що вимагає визначення специфіки діяльності фахівців на кожному віковому етапі її соціального становлення, ставлення до неї як до суб'єкта спілкування, співпраці, партнерства, надання права на власний вибір» [4, с.118].

Як вважає дослідник, соціально-педагогічний супровід соціалізації являє собою процес особистісної взаємодії між тим, хто супроводжує, і тим, хто цього потребує, спрямований на актуалізацію соціального потенціалу дитини для її успішної соціалізації-індивідуалізації на засадах гуманістичної тенденції.

Вчений визначає структурні елементи системи соціально-педагогічного супроводу, а саме: мета і завдання; пріоритетні напрями та зміст діяльності дорослих з дітьми; способи взаємодії дорослих з дітьми на основі гуманістичної позиції педагогів, соціальних педагогів, психологів, батьків та інших суб'єктів супроводу; розгортання процесу у часі та просторі через поетапну реалізацію; критерії ефективності соціалізації як результату [4, с.185].

Як зазначає Л.Аксенова, соціально-педагогічний супровід соціалізації відбувається на певних взаємопов'язаних рівнях, а саме: макрорівень (створення умов для покращення соціально-педагогічного супроводу соціалізації на законодавчому рівні), мезорівень (допомога при залученні учасників ситуації розвитку того, кого супроводжують), мікрорівень (вирішення конкретних труднощів у процесі соціалізації особи, що супроводжують) [5, с.44].

Отже, соціально-педагогічний супровід соціалізації молодшого школяра можна розглядати як специфічну технологію допомоги дитині у вирішенні проблем та труднощів, що виникають на шляху її входження у широкий світ соціальних відносин. Частіше за все для вирішення виникаючих проблем залучаються не лише суб'єкти освітнього процесу початкової школи (вчителі початкових класів, соціальні педагоги, психологи, адміністрація, батьки тощо), а й інші фахівці, що сприяє всебічній підтримці особистості молодшого школяра на шляху його соціалізації.

Слід зазначити, що вчені (І.Рогальська, М.Рожков) виокремлюють провідні принципи соціально-педагогічного супроводу соціалізації, зокрема:

- особистісно зорієнтована спрямованість соціально-педагогічного супроводу. Мова йдеться про те, що соціально-педагогічний супровід виступає лише тим засобом, за допомогою якого дитина має осмислити складну ситуацію свого життя, натомість, визнається пріоритетність дитини у вирішенні такої ситуації;
- конвенціональність супроводу, що передбачає згоду

молодшого школяра на здійснення соціально-педагогічного супроводу, надання допомоги у тій чи іншій складній ситуації;

- персоніфікація – соціально-педагогічний супровід завжди орієнтований на конкретну особистість, її підтримку;
- принцип так званого «соціального загартування», який передбачає включення молодшого школяра у реальні життєві ситуації, моделювання шляхів їх вирішення тощо [6].

У свою чергу, І.Рогальська виокремлює наступні принципи соціально-педагогічного супроводу соціалізації дошкільника, які, на нашу думку, цілком відповідають молодшому шкільному віку. Серед них:

- принцип розвитку (врахування не лише знанневої складової освітнього процесу, а й підтримка індивідуального «Я» особистості, розкриття особистісного потенціалу молодшого школяра);
- принцип балансу (досягнення оптимального співвідношення між процесами соціалізації-індивідуалізації);
- принцип культуровідповідності (акцентування уваги на формуванні загальної культури в освітньому процесі);
- принцип опори на позитивне (підтримка та стимулювання можливостей дитини, акцентування уваги на її успіхах та досягненнях для подальшої діяльності);
- принцип рефлексії (передбачає рефлексивний характер навчання);
- принцип взаємодії (взаємодія в системі «дитина-педагог», «батьки-дитина», «батьки-педагог»);
- принцип соціальної відповідності (передбачає відповідність змісту і методів виховання реальній соціальній ситуації, у якій організовується виховний процес);
- принцип забезпечення виховної функції навчання (гармонійне поєднання навчальної інформації та всебічного розвитку особистості дитини) [7].

Кожен з означених принципів має місце у процесі реалізації етапів соціально-педагогічного супроводу (О. Сухова), які включають:

- етап *проблематизації* – педагог разом з дитиною визначають труднощі, які відчуває дитина (предмет соціально-педагогічного супроводу); виокремлюються чинники, що зумовили появу озна-

чених труднощів; формулюється проблема;

- *пошуково-варіативний* етап – здійснюється пошук варіантів вирішення проблеми, визначається ступінь втручання педагога (або іншого суб'єкта) у процес вирішення проблеми;
- *практико-діяльнісний* етап передбачає сумісні дії педагога та молодшого школяра щодо вирішення проблем останнього;
- *аналітичний* етап – аналіз ступеня вирішення проблеми, обговорення ймовірних труднощів, що можуть виникнути у майбутньому [8, с.166].

Чітка алгоритмізованість соціально-педагогічного супроводу соціалізації дитини та спрямованість на результат дозволяє нам говорити про технологічний підхід щодо вирішення соціалізаційних проблем молодших школярів, а соціально-педагогічний супровід вважати спеціальною соціально-педагогічною технологією.

Дослідники процесу соціалізації молодшого школяра (Ю. Богінська, С. Курінна, О. Савченко) зазначають, що позитивним результатом соціалізації молодшого школяра є його соціальна компетентність. Ми підтримуємо думку Н. Гавриш, С. Курінної та вважаємо, що соціальна компетентність молодшого школяра є інтегральною якістю особистості, яка передбачає оволодіння певною системою знань, формування умінь і навичок взаємодії в соціумі та здатності оцінювати свої дії та вчинки. На нашу думку, саме соціальна компетентність має виступати результатом соціально-педагогічного супроводу соціалізації як технології підтримки дітей молодшого шкільного віку.

Отже, можна зробити **висновок**, що процес соціально-педагогічного супроводу соціалізації молодшого школяра спрямований, перш за все, на його підтримку в системі соціальних відносин, навчання новим моделям взаємодії з собою та світом, подолання труднощів соціалізації. Зазначимо, що соціально-педагогічний супровід є завжди персоніфікованим, незважаючи на те, що педагог працює з групою дітей, класом, колективом тощо. У процесі соціально-педагогічного супроводу соціалізації формується соціальна компетентність молодшого школяра, що дозволяє йому входити у світ широких соціальних відносин.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
2. Архипова А.А. Социально-педагогическое сопровождение детей, оставшихся без сопровождения родителей, в процессе социализации: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Архипова Анастасия Андреевна. – СПб., 2005. – 187 с.
3. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования / Е.В.Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С.11-17
4. Рогальська-Яблонська І.П. Соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості в дошкільному дитинстві / І.П.Рогальська-Яблонська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип.47. – 2013. – С.180-187
5. Аксенова Л.И. Социальная педагогика в специальном образовании / Л.И.Аксенова. – М.: Академия, 2001. – 190 с.
6. Рожков М.И. Педагогическое обеспечение работы с молодёжью. Юногикика /М.И.Рожков. – М.: ВЛАДОС, 2008. – 264 с.
7. Печенко І.П. Принципи реалізації системи соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві / І.П.Печенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / Ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. – К.: Міленіум, 2006. – Вип. 16. – С.110-116
8. Сухова Е.И. Теоретические подходы к проблеме социально- педагогического сопровождения детей и подростков. / Е.И.Сухова. // Вестник МГОУ. – №1. – 2001. – С.164-168

Стаття надійшла до редакції 26.04.2016 р.

Бадер Светлана
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры дошкольного и начального образования
ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»,
Старобельск, Украина

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА: СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье проанализирован содержательный аспект технологии социально-педагогического сопровождения социализации младшего школьника. Определена сущность понятий «социализация», «социально-педагогическое сопровождение социализации». Охарактеризованы основные принципы, условия, этапы технологии социально-педагогического сопровождения младшего школьника. Доказано, что данная технология способствует формированию социальной компетентности младшего школьника.

Ключевые слова: социальное сопровождение, социально-педагогическое сопровождение, социализация, младшие школьники, социальная компетентность.

Bader Svitlana
Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of Preschool and Primary Education
Luhansk National University named after Taras Shevchenko,
Starobilsk, Ukraine

SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF JUNIOR STUDENT SOCIALIZATION: CONTENT ASPECT

The content aspect of social and pedagogical technology support of junior student socialization is analyzed. The essence of concept «socialization» is considered, which is discussed in the context of subject-subject approach and represents the acquisition of social experience on the one hand, and the manifestation of their individuality on the other hand. The author has analyzed the basic principles, conditions and stages of social and pedagogical support technology of junior pupils. The basic principles of the technology are: personal orientation, the personification of the support, consent of the child to support, immersion in real-life situations etc. The main stages of social and pedagogical support have been defined: problematization phase (definition of the difficulties encountered in the child, the reasons that caused them, formulation of the problem); prospect of variability stage (search for solutions to the problem, determine the degree of inclusion of the teacher in her decision); a practice-activity stage (joint actions of the teacher and the younger schoolboy on the decision problem); analytical stage (summarizing, predicting the possibility of similar difficulties in the future).

Key words: social support, social and pedagogical support, socialization, junior students, social competence.